

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) www.economy.nayka.com.ua | № 11, 2019 | 28.11.2019 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.11.8](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.11.8)

УДК 338.49:338.488.2(045)

*Г. О. Горіна,
д. е. н., доцент, завідувач кафедри туризму та країнознавства,
Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
ORCID: 0000-0003-0900-0640*

ДІАГНОСТИКА ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКІВ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

*Ganna Gorina,
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Head of tourism and country studies department
Donetsk National University of Economics and Trade named after Mykhailo Tugan-Baranovsky*

DIAGNOSTICS OF REGIONAL HOTEL SERVICES MARKETS INFRASTRUCTURE OF UKRAINE

У статті здійснено діагностику сучасного стану та особливостей розвитку регіональних ринків готельних послуг, що дозволило виявити його сучасні тенденції, а саме: одночасне зменшення кількості колективних засобів розміщування при збільшенні попиту на готельні послуги та кількості осіб, що перебували у них; наявність значної диспропорції розвитку інфраструктури регіональних ринків готельних послуг за кількістю колективних засобів розміщування, за місткістю колективних засобів розміщування, за кількістю осіб, що перебували у колективних засобах розміщування; переважно низьке використання місткості колективних засобів розміщення у більшості регіонів України; еластичність попиту на готельні та туристичні послуги по відношенню до рівня доходів та платоспроможності населення. Визначені тенденції запропоновано використовувати для обґрунтування напрямів розвитку ринку туристичних послуг України в умовах інтеграції до європейського туристичного простору.

The article proposes that the most important determinant of the tourism industry development is the infrastructure component, which plays a significant role in the infrastructure of the hotel services market. The article provides diagnostics of the current state and features of the development of regional hotel services markets, which made it possible to identify its current trends, namely: a simultaneous decrease in the number of collective accommodation facilities with an increase in demand for hotel services and the number of people who stayed at them; the presence of a significant disproportion in the development of infrastructure of regional hotel services markets in terms of the number of collective accommodation facilities, in terms of the capacity of collective accommodation facilities, and in the number of persons in collective accommodation facilities; predominantly low capacity utilization of collective accommodation facilities in most regions of Ukraine; the elasticity of

demand for hotel and tourism services in relation to the level of income and solvency of the population (expenditures on tourist services are not considered as the primary needs for human activity, the increase/decrease in tourist demand of the population has a direct correlation with the increase/decrease in the level of socio-economic development and increase in the solvency of the population, etc.). It is proposed to use the highlighted trends to justify the development directions of the tourist services market of Ukraine in the context of integration into the European tourism space. The article provides that disproportionate development of hotel infrastructure is an objective condition of functioning of the tourist market, caused by differences in volumes and tendency to seasonality of tourist flows by regions of the state, by distribution of natural resources, climatic features of regions, cultural and historical conditionality, unevenness, communication, resort and entertainment infrastructure, asymmetry of the distribution of recreational resources, etc.

The practical significance of the obtained results lies in the fact that it is proposed to use the identified trends to justify the directions of the tourist services market development in the context of integration into the European tourism space.

Ключові слова: ринок готельних послуг; регіональний ринок; інфраструктура; колективні засоби розміщування; готель; туризм; ринок туристичних послуг.

Key words: hotel services market; regional market; infrastructure; collective accommodation; hotel; tourism; tourist services market.

Постановка проблеми. В умовах підвищеного попиту на туристичні послуги та сталого збільшення туристичних потоків у всьому світі туристична галузь перетворилась на джерело суттєвих надходжень до державних бюджетів та створення робочих місць за рахунок значного мультиплікаційного впливу на суміжні сфери. Так, за даними UNWTO у 2017 р. на туристичну галузь припадало 10% світового ВВП, 7% світового експорту, 30% світового експорту послуг та кожен 10-й працюючий у світі був зайнятий у туристичній галузі [1]. Найважливішою детермінантою розвитку туристичної галузі держави є інфраструктурна складова, суттєве місце в якій займає інфраструктура ринку готельних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність та своєчасність дослідження питань функціонування ринку готельних послуг, готельного господарства та готельної галузі України викликає науковий інтерес з боку вітчизняних дослідників туристичного сектору. Так, Лозова О.А., Мамотенко Д.Ю. [2] досліджують сучасний стан готельного господарства в Україні та здійснюють спробу виявлення перспектив щодо ефективного його розвитку. Лупич О.О. [3] пропонує систематизацію ключових факторів, які впливають на функціонування готельної індустрії. Рахман М.С. [4] здійснює кон'юнктурний аналіз інфраструктури готелів та аналогічних засобів розміщування за типами та формами власності, а також структури розміщених осіб у динаміці. Мархонос С.М., Турло Н.П. [5] визначають джерела фінансування готельної сфери країни, досліджують інвестиційну привабливість готельного господарства регіонів України. Разом з тим, актуальними залишаються питання діагностики сучасного стану та особливостей розвитку інфраструктури регіональних ринків готельних послуг України з урахуванням поляризаційних аспектів просторового розвитку.

Постановка завдання. Метою дослідження є діагностика регіональних ринків готельних послуг України за інфраструктурними складовими.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нерівномірність розміщення об'єктів інфраструктури регіональних ринків готельних послуг викликана історично-сформованими детермінантами (природно-ресурсною та соціально-демографічною) та актуальними інноваційними детермінантами (інституційно-інфраструктурною, промислово-господарською, інноваційною, політико-економічною, глобалізаційною тощо) [6, с. 80-82]. Отже, диспропорціональний розвиток готельної інфраструктури є об'єктивною умовою функціонування туристичного ринку, викликаною відмінностями в об'ємах та схильності до сезонності туристичних потоків за регіонами держави, «...розподілі природних ресурсів, кліматичними особливостями регіонів, культурно-історичною обумовленістю, нерівномірністю розміщення транспортної, комунікаційної, курортно-розважальної інфраструктури, асиметрією розподілу рекреаційних ресурсів тощо» [6, с. 80-82]. У зв'язку з цим питання діагностики сучасного стану та особливостей розвитку інфраструктури регіональних ринків готельних послуг України з урахуванням поляризаційних аспектів просторового розвитку набувають все більшої актуальності.

Аналізуючи данні щодо кількості колективних засобів розміщування за регіонами України у 2017 р. найбільша їх кількість припадала на Одеську обл. – 529 од., Запорізьку – 374 од., Львівську – 337 од., Івано-

Франківську – 274 од. та Миколаївську – 271 од., найменша на Луганську – 29 од., Кіровоградську – 46 од., Чернігівську – 49 од., Рівненську та Сумську – по 52 од. Так, лідерами у прирості кількості колективних засобів розміщування стали Запорізька обл. – 19,87% (64 од.), Хмельницька обл. – 18,42% (14 од.), Житомирська обл. – 17,65% (12 од.), Закарпатська обл. – 15,74% (34 од.). Значне зменшення було зафіксовано у регіонах: Чернігівська обл. – 39,51% (32 од.), Сумська обл. – 27,78% (20 од.), Івано-Франківська обл. – 27,51% (104 од.) табл. 1.

Таблиця 1.
Кількість колективних засобів розміщування за регіонами України (2011-2017 рр.), од.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Темп росту до 2011	Темп росту до 2014
Україна	4 710	4 747	5 138	4 572	4 341	4 256	4 115	-12,63	-10,00
Вінницька	77	90	100	98	99	80	85	10,39	-13,27
Волинська	130	126	150	138	139	137	131	0,77	-5,07
Дніпропетровська	275	260	262	265	253	254	228	-17,09	-13,96
Донецька	494	483	458	112	139	126	121	-75,51	8,04
Житомирська	68	70	77	79	77	83	80	17,65	1,27
Закарпатська	216	208	284	287	268	256	250	15,74	-12,89
Запорізька	312	315	358	355	311	376	374	19,87	5,35
Івано-Франківська	378	200	225	243	230	257	274	-27,51	12,76
Київська	142	134	170	164	158	176	162	14,08	-1,22
Кіровоградська	61	73	74	77	67	52	46	-24,59	-40,26
Луганська	112	109	105	21	27	29	29	-74,11	38,10
Львівська	317	328	342	340	331	343	337	6,31	-0,88
Миколаївська	283	300	316	315	287	261	271	-4,24	-13,97
Одеська	497	623	685	629	647	583	529	6,44	-15,90
Полтавська	126	133	154	143	139	109	107	-15,08	-25,17
Рівненська	63	63	71	65	59	58	52	-17,46	-20,00
Сумська	72	69	68	60	55	57	52	-27,78	-13,33
Тернопільська	62	64	73	70	68	70	66	6,45	-5,71
Харківська	197	221	221	200	192	172	175	-11,17	-12,50
Херсонська	256	315	363	319	259	240	225	-12,11	-29,47
Хмельницька	76	84	106	100	87	88	90	18,42	-10,00
Черкаська	128	115	125	124	119	124	119	-7,03	-4,03
Чернівецька	89	100	97	100	94	86	81	-8,99	-19,00
Чернігівська	81	79	77	74	65	53	49	-39,51	-33,78
м. Київ	198	185	177	194	171	186	182	-8,08	-6,19

Джерело: складено та розраховано автором за даними [7-10]

Лідерами за кількістю готелів та аналогічних засобів розміщування в Україні у 2017 р. стали Львівська обл. – 277 готелів, Івано-Франківська обл. – 227 готелів, Одеська та Закарпатська обл. – по 208 готелів та аналогічних засобів розміщування. Основною причиною цього лідерства є значний туристичний потік до цих регіонів, обумовлений наявністю природно-рекреаційних ресурсів, сприятливими кліматичними особливостями регіонів, наявністю культурно-історичних об'єктів та курортно-розважальної інфраструктури. Найбільший приріст кількості готелів та аналогічних засобів розміщування за регіонами України за період 2011-2017 рр. позначився у Київській обл. – 98,21% (55 од.), у Вінницькій обл. – 43,48 % (20 од.), Житомирській обл. – 39,58% (19 од.), Закарпатській обл. – 30,82% (49 од.) та Львівській – 21,49% (49 од.) (рис. 1).

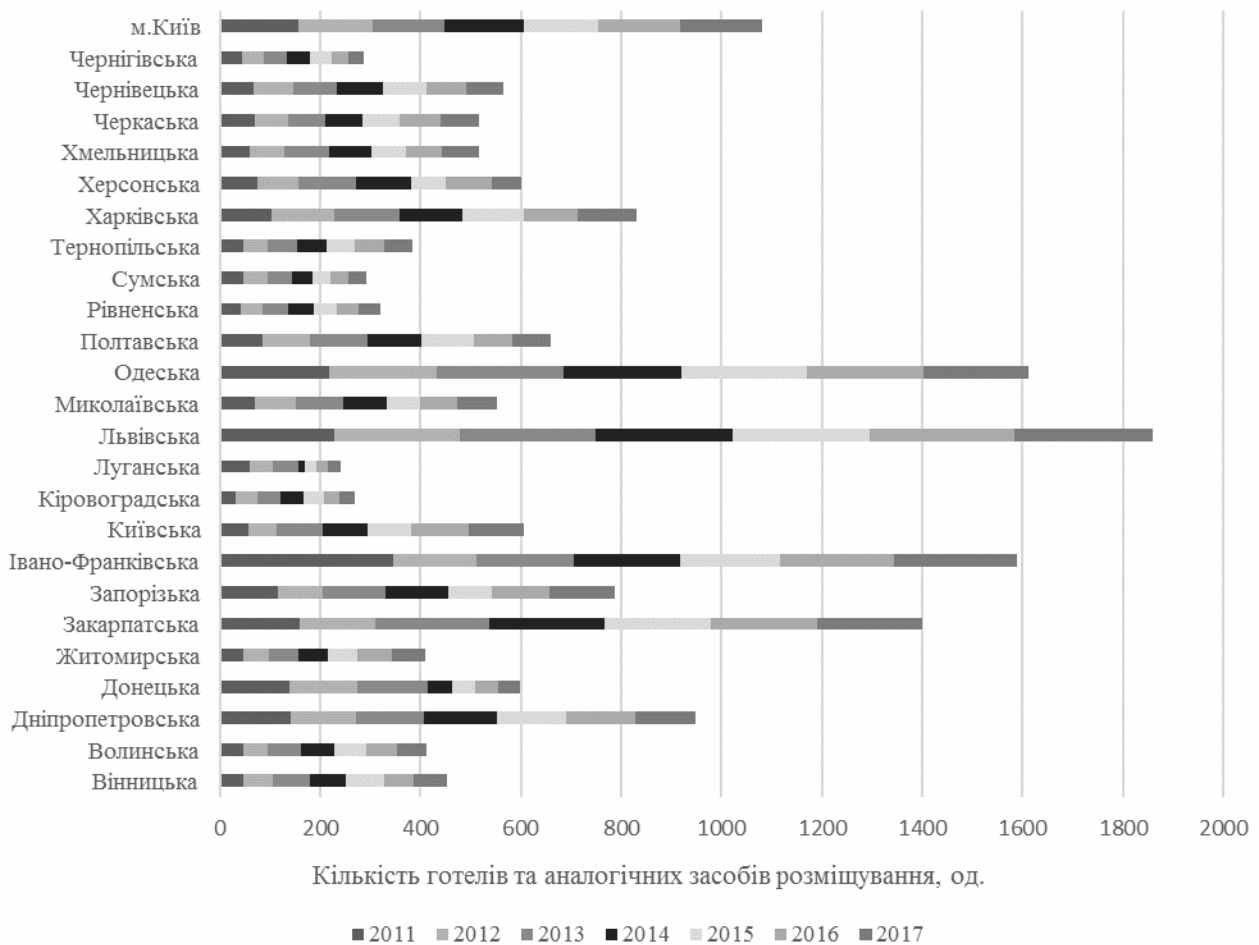

Рис. 1. Кількість готелів та аналогічних засобів розміщування за регіонами України (2011-2017 рр.), од.
Джерело: складено та розраховано автором за даними [7-10]

Незначні туристичні потоки, відсутність потужної ділової активності, брак якісної транспортної, комунікаційної, курортно-розважальної інфраструктури призвели до відсутності значної кількості готелів та аналогічних засобів розміщування у порівнянні з іншими областями України у регіонах: Сумська обл. – 35 од. (зниження у порівнянні з 2011 р. на 27%), Кіровоградська обл. – 29 од. (зниження на 9,38%), Рівненська обл. – 43 од.

Наявність та завантаження спеціалізованих засобів розміщування має свою специфіку порівняно з готелями та аналогічними засобами розміщування. Так, враховуючи те, що до складу спеціалізованих засобів розміщування входять оздоровчі засоби розміщування та табори відпочинку їх розташування знаходиться переважно у регіонах багатих на лікувально-оздоровчі, бальнеологічні, фітолікувальні, мінеральні, сприятливі кліматично-рекреаційні ресурси. З огляду на це, лідерами за кількістю спеціалізованих засобів розміщування за регіонами України є Одеська обл., Запорізька обл., Миколаївська обл., Херсонська обл., середньорічна кількість об'єктів в яких за період 2011-2017 рр. дорівнює 368,86 од., 230,57 од., 211,43 од. та 196,71 од. відповідно (рис. 2).

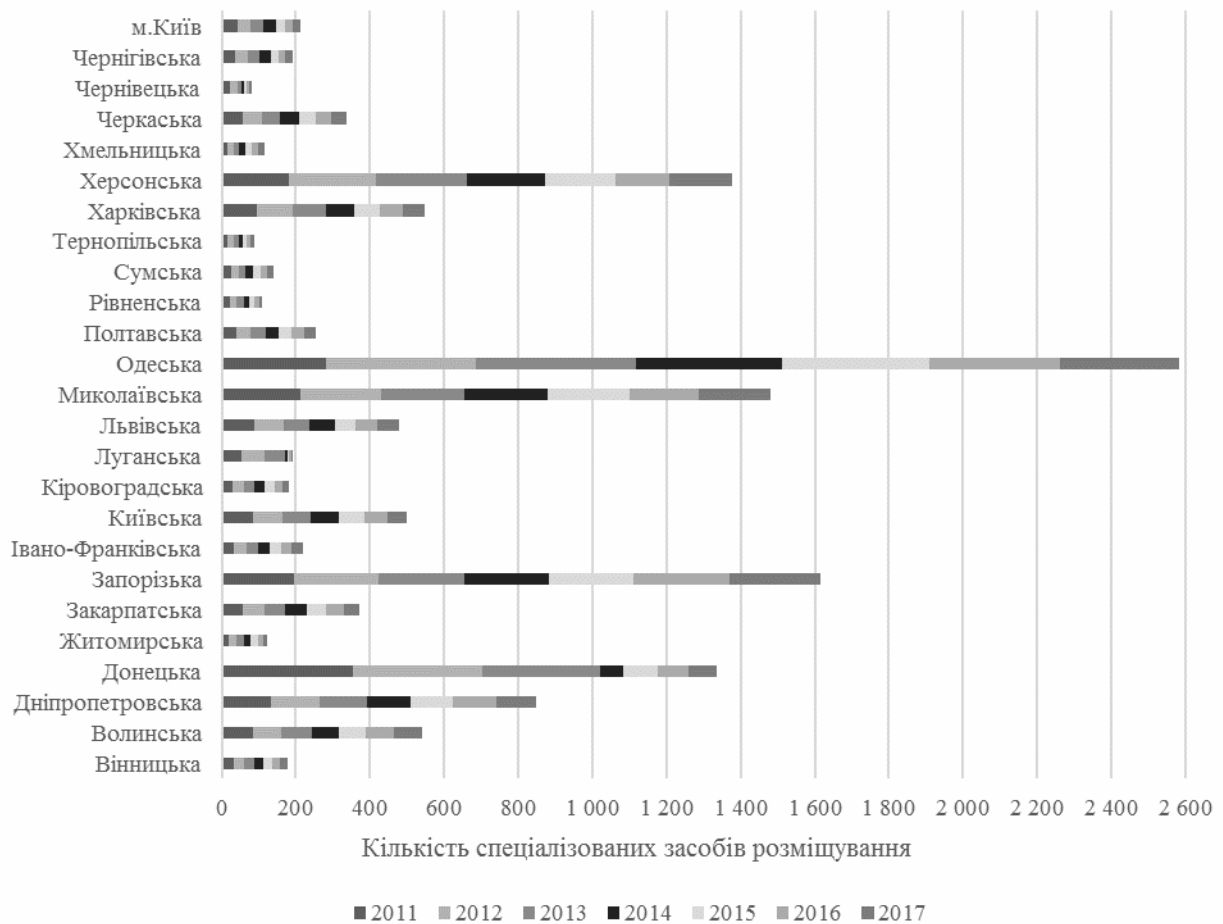

Рис. 2. Кількість спеціалізованих засобів розміщування за регіонами України (2011-2017 рр.), од.
Джерело: складено та розраховано автором за даними [7-10]

Одеська та Запорізька області є лідерами не тільки за абсолютною кількістю спеціалізованих засобів розміщування, а також за відносним збільшення аналізованого показника по відношенню до 2011 р., так, приріст становив 14,64% та 23,98% відповідно. Найменшою кількістю спеціалізованих засобів розміщування у 2017 р. позначились Чернівецька (11,57 од., зменшення у порівнянні з 2011 р. – 72,73%), Тернопільська (11,57 од., зменшення – 43,75%) та Рівненська області (15,71 од., зменшення – 59,09%).

Незмінними лідерами серед регіонів України, за кількістю осіб, що перебували у колективних засобах розміщування є м. Київ, Львівська обл., Одеська обл. та Дніпропетровська обл. (рис. 3). Підвищена зацікавленість туристів та подорожуючих саме у цих регіонах викликана не тільки культурно-розважальною та рекреаційною метою, а також у рівній мірі і бізнес складовою.

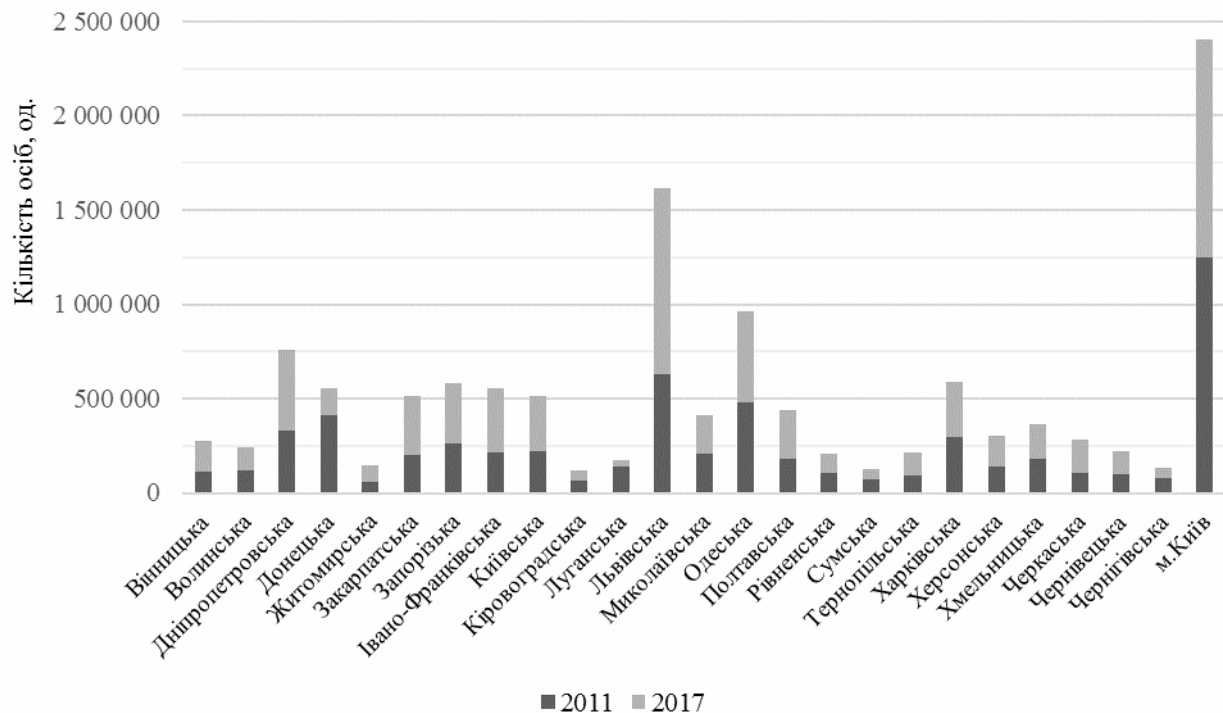

Рис. 3. Кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщування за регіонами України (2011 р., 2017 р.), од.

Джерело: складено та розраховано автором за даними [7-10]

У 2017 р. по відношенню до 2011 р. зміцнили свої позиції за кількістю осіб, що перебували у колективних засобах розміщування Дніпропетровська обл., збільшивши цей показник на 90141 осіб (27,09%), Закарпатська обл. – на 109542 осіб (53,82%), Івано-Франківська обл. – на 127028 осіб (59,46 %) та Львівська обл. – на 360620 осіб (57,49%).

Змістовними показниками, які характеризують діяльність колективних засобів розміщування є показник тривалість перебування приїжджих у колективних засобах розміщування (кількість ночівель проведених приїжджими у колективних засобах розміщування) та доходи колективних засобів розміщування. Візуалізація їх на єдиному графіку дозволяє здійснити співставлення та зафіксувати стійку взаємозалежність. Так, доходи колективних засобів розміщування безумовно збільшується при зростанні кількості ночівель проведених в них приїжджими. У регіональному розрізі у 2017 р. лідерами за аналізованими показниками є Львівська обл. (кількість ночівель – 3401146 од; доходи - 2083774,7 тис. грн), Одеська обл. (кількість ночівель – 3299921 од; доходи – 994814 тис. грн) та м. Київ (кількість ночівель – 2539255 од; доходи – 4160674,7 тис. грн). Разом з тим, при меншій тривалості перебування приїжджих у колективних засобах розміщення в м. Київ, ніж у Львівській обл. та Одеській обл., доходи м. Київ значно перевищують доходи в зазначених регіонах. Це свідчить про більшу вартість розміщення та більш широкий спектр надаваних послуг в колективних засобах розміщування. Найнижчий рівень доходів та найнижча тривалість перебування приїжджих у колективних засобах розміщування зафіксовано у Луганській обл. (42592,1 тис. грн; 148560 од.), Кіровоградській обл. (45804,3 тис. грн; 195860 од.), Сумській обл. (51593,4 тис. грн; 220821 од.), Чернігівській обл. (61175,1 тис. грн; 196025 од.) та Тернопільській обл. (64694,9 тис. грн; 276961 од.) (рис. 4).

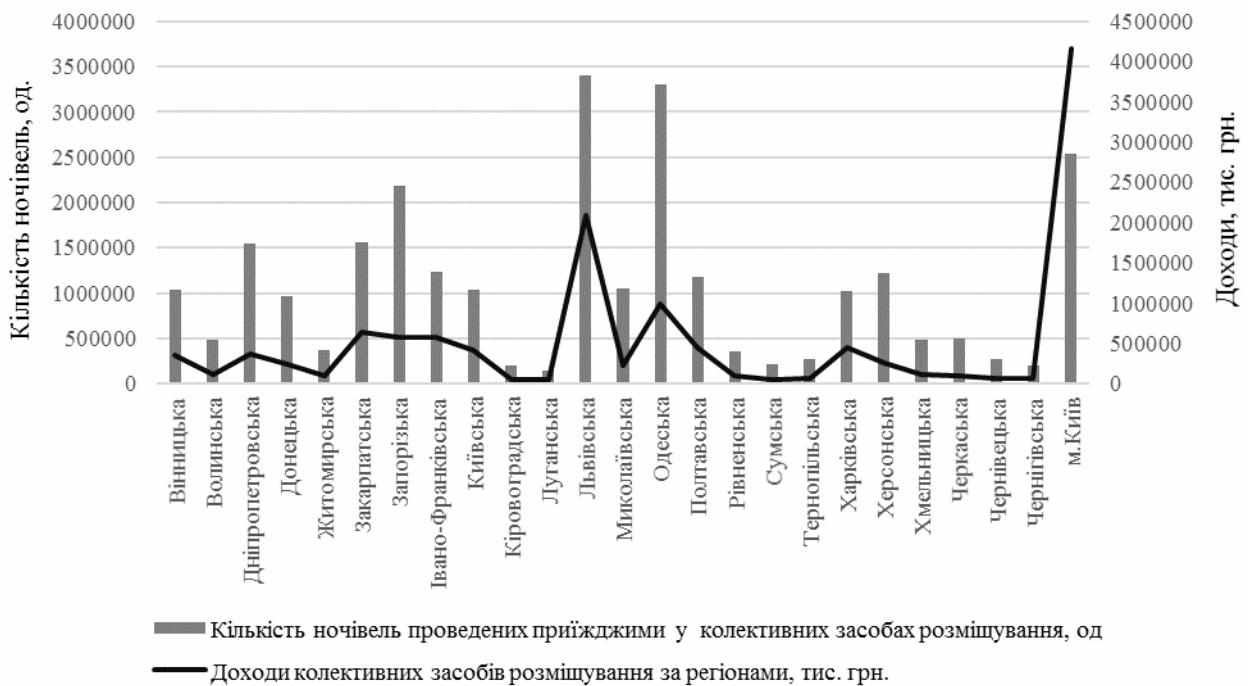

Рис. 4. Взаємозалежність тривалості перебування приїжджих у колективних засобах розміщування та доходів колективних засобів розміщування у 2017 р.

Джерело: складено та розраховано автором за даними [10]

Головними причинами переважно низького використання місткості колективних засобів розміщення у більшості регіонів України є залежність від сезонного коливання попиту – значної різниці в попиті на туристичні послуги в пік сезону та міжсезоння; еластичність попиту на готельні та туристичні послуги по відношенню до рівня доходів населення, так витрати на туристичні послуги не розглядаються як першочергові потреби для життєдіяльності людини, зростання/зниження туристичного попиту населення має пряму кореляцію з підвищенням/зменшенням рівня соціально-економічного розвитку та зростанням платоспроможності населення тощо.

Висновки з проведеного дослідження. Проведений аналіз сучасного стану та особливостей розвитку інфраструктури регіональних ринків готельних послуг свідчить про наявність наступних тенденцій: одночасне зменшення кількості колективних засобів розміщування при збільшенні попиту на готельні послуги та кількості осіб, що перебували у них; наявність значної диспропорції розвитку інфраструктури регіональних ринків готельних послуг за кількістю колективних засобів розміщування, за місткістю колективних засобів розміщування, за кількістю осіб, що перебували у колективних засобах розміщування; переважно низьке використання місткості колективних засобів розміщення у більшості регіонів України, причиною чого є залежність від сезонного коливання попиту – значної різниці в попиті на туристичні послуги в пік сезону та міжсезоння; еластичність попиту на готельні та туристичні послуги по відношенню до рівня доходів та платоспроможності населення тощо.

Список літератури.

1. UNWTO Tourism Highlights, 2018 Edition. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419876> (дата звернення: 23.09.2019)
2. Лозова О.А., Мамотенко Д.Ю. Сучасний розвиток готельного господарства в Україні. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2017. Вип. 185. С. 251-259.
3. Лупич О.О. Вплив сучасних тенденцій індустрії гостинності на перспективи її розвитку в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка*. 2016. Вип. 1(2). С. 78-82.
4. Рахман М.С. Кон'юнктурний аналіз розвитку готельної індустрії як складової туризму України. *Бізнес Інформ*. 2015. № 11. С. 205-212.
5. Мархонос С.М., Турло Н.П. Аналіз сучасного стану та фінансове забезпечення розвитку готельного господарства України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 14. Ч. 2. С. 35-39.
6. Горіна Г.О. Ринок туристичних послуг: управління розвитком в умовах просторової поляризації. Кривий Ріг : Видавець ФОП Чернявський. 2016. 305 с.

7. Статистичний збірник «Колективні засоби розміщування в Україні у 2017 році». Київ: Державна служба статистики України. 2018. 142 с.
8. Статистичний бюлетень «Колективні засоби розміщування в Україні у 2015 році». Київ: Державна служба статистики України. 2016. 200 с.
9. Статистичний бюлетень «Колективні засоби розміщування в Україні у 2014 році». Київ: Державна служба статистики України. 2015. 200 с.
10. Статистичний бюлетень «Колективні засоби розміщування в Україні у 2011 році». Київ: Державна служба статистики України. 2012. 190 с.

References.

1. UNWTO (2018), "Tourism Highlights, 2018 Edition", Available at: <https://www.unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419876> (accessed 22 September 2019).
2. Lozova, O. and Mamotenko, D. (2017), "The modern development of the hotel industry in Ukraine", *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu silskoho hospodarstva imeni Petra Vasylenka*, vol. 185, pp. 251–259.
3. Lupych, O. (2016), "The impact of modern trends in the hospitality industry on the prospects of its development in Ukraine" *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu*, vol. 1 (2), pp. 78–82.
4. Rahman, M.S. (2015), "Market analysis of hospitality industry development as a part of tourism in Ukraine" *Biznes Inform*, vol. 11, pp. 205–212.
5. Markhonos, S.M. and Turlo, N.P. (2017), "Analysis of the modern state and financial provision for the development of the hospitality industry of Ukraine", *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 14, no. 2, pp. 35–39.
6. Gorina, G.O. (2016), *Rynok turystychnykh posluh: upravlinnia rozvytkom v umovakh prostorovoi poliaryzatsii* [Tourist services market: management of development under conditions of spatial polarization], FOP Cherniavskyyi, Kryvyi Rih, Ukraine.
7. State Statistics Service of Ukraine (2018), *Kolektyvni zasoby rozmishchuvannia v Ukraini u 2017 rotsi. Statystychnyi zbirnyk* [Collective accommodation facilities in Ukraine in 2017. Statistical yearbook], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
8. State Statistics Service of Ukraine (2016), *Kolektyvni zasoby rozmishchuvannia v Ukraini u 2015 rotsi. Statystychnyi zbirnyk* [Collective accommodation facilities in Ukraine in 2015. Statistical yearbook], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
9. State Statistics Service of Ukraine (2015), *Kolektyvni zasoby rozmishchuvannia v Ukraini u 2014 rotsi. Statystychnyi zbirnyk* [Collective accommodation facilities in Ukraine in 2014. Statistical yearbook], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
10. State Statistics Service of Ukraine (2012), *Kolektyvni zasoby rozmishchuvannia v Ukraini u 2011 rotsi. Statystychnyi zbirnyk* [Collective accommodation facilities in Ukraine in 2011. Statistical yearbook], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 13.11.2019 р.